

potere quoad licet omnia contendat, sic à iudice hæc omnia in fauorem domini eius rei iudicabitur ergo dominus ex ipsamet rei natura ius habet prohibendi, vt, nihil impediende, quod is emptor pretium amittat, non tradat eam rem furi, sed sibi eam restituat: & cum præsumere debeat is emptor, eam esse domini voluntatem, quando dominus statum rei suæ ignorat, consequens profectò est, vt contra voluntatem ac ius domini faciat, ac proinde iniuste, si illam furi reddat, vt pretium ab illo recuperet, atque ad eod est consequens, vt teneatur restituere illam, damnaque omnia subsequuta, rei illius domino. Quod si emptor rei illius, dum res est apud ipsum, ius habere ad reddendam eam furi, vt ex fure pretium suum recuperaret, sanè neque rei dominus, neque iudex, possent eum prohibere, ne id efficeret, eumque iure illo suo ad id faciendum spoliarè. Secum ergo pugnatè aptè videntur auctores contrariæ sententiæ, dum simul affirmant, emptorem posse rem illam tradere furi, vt se indemnem à iactura sui pretij seruet, & peccare contra iustitiam, si id efficiat, prohibente id, ac rem suam petente domino illius.

Tertio, res illa in eo statu constituta debetur illius domino, & non furi ergo emptor illius, qui eam possidet, vt recuperet suum pretium, quod furi tradere sine eâ rei illi tenetur, non potest illi eam tradere: sicut enim non potest illam alteri vendere, vt recuperet valorem, quod pro illa dedit, ita nec potest illam tradere furi, vt recuperet suum pretium: eo quod traderet illi ea de causa alienam, alterique, quia suam, iam omnino debitam, cooperareturque ad iniqua illi ius à fure detentionem. Quod si in exteriori foro probari posset, eum, scientem iam alienam esse, tradidisse illam furi, ad pretium suum recuperandum, furque non compareret, ex quo posset recuperari, vitæ cogereur restituere domino illius valorem eo eam traditionem rei alienæ furi, & non domino, cum ea scientia: cuius rei non alia est causa, nisi quia traditio illa ex natura rei est iniusta ac iniuriola domino rei.

Ad primū argum.

A quoniam in consequentiam, quod neque possit illam tradere latroni, neque eam sibi retinere, tenetur eam reddere proprio illius domino.

Ad secundum dicendum est, si emptor, qui possidet rem, quam iam scit alienam esse, nihil cooperetur ad extrahendam rem illam à meliore statu, in quo iam est, sed solum permittit furi, vt illam accipiat de loco, in quo est, aut de manibus talis emptoris illam possidentis, licita tunc sibi esse ea permissio: tum vt euitaret damnum propriæ personæ, quod ex prohibitione sibi immineret: tum etiam, vt recuperaret suum pretium: quoniam id non esset extrahere ipsam rem illam de statu, in quo est, cum iniuria proximis, sed esset permittere eam iniuriæ aduersus proximum ab altero fieri, vt se indemnem seruaret: quod est licitum, quando damnum proprium alicuius momenti, quod non faciliè refarcitur ac recuperabitur: eo quod solum ex caritate tenetur id impedire, si commodè, & sine suo notabili detrimento, possit id efficere: secus cum suo notabili detrimento; ordo quippe caritatis non habet, vt nobis ipsi proximum nostrum in eodem genere boni præponamus. Si uerò loquamur de actu, qui is emptor extrahat rem de statu, in quo est, & illam reducat in potestatem furis, de quo actu loquitur argumentum, dicendum est. Neque ad vitandum damnum corporale, neque ad recuperandum pretium, fas esse alter eam rem reducere ad potestatem furis, quia illam non sit restituenda, quàm fas esset eam consistere, aut tradere alicui extraneo, ad simile æqualeque damnum vitandum. Sicut autem nefas esset illam consistere, aut tradere illam alicui alteri, ad vitandum damnum corporale, aut iacturam in rebus proprijs externis, nisi animo illam integre restituendi proptio domino in euentu, quod ille alius eam non restitueret: ita in re proposita nefas est illam tradere furi, nisi animo eam integre restituendi, si fur illam non restitueret, aut si ex fure nõ recuperetur ac tradatur proprio domino: & esto sine eo animo id fiat, obligatio similiter est eam domino restituenda.

Quidam inde contendunt, fas esse reducere rem alienam in manu furis, quod fur ius habeat ad illam repetendum, vt eam tradat proprio domino. Et quod, vt habetur c. in literis, de re lit. spoliat. Prædo etiam est, secundum rigorem iuris restituendus. Constat. l. i. §. qui à me. ff. de vi & vi armat. quæ interdictum de restituendo in possessionem vi eictum ait competere ei, qui vi alterum deiecerat, aduersus eum, qui ipsum postea de possessione deiecerat. Ad primum enim horum dicendum est, furem habere quidem ius ad eam petendum, & obtinendum, ad eum finem, vt in principio huius disputationis ex parte est dictum: secus verò quando non coëstat, ad eum finem eam petere, & multo magis, si constat, aut rationabili hinc timetur, ad eum finem illam non velle, sed ad eam sibi retinendam & usurpandam, vt in euentu, de quo nunc loquimur, committitur. Sicut autem quando res aliqua est in manu depositarij, si dominus accedat, dicatur furto ex iplo fuisse ablatam, & detineatur, nec traditur deponenti, quouique res examinatur, vt Disput. 26. fuit ostensum: ita, quando est in manu cuiuscunque possessoris, est idem faciendum: possessorque ipse, sciens à fure peti, detinere illam potest ac debet, etiam dominus illius ignoret penes ipsum esse, ne tradendo eam furi, in peiorum statum illam reducat. Ad secundum dicendum est, illud esse intelligendum, aduersus postremum vi eiectum à possessione, qui in foro exteriori non excusatur à restituenda possessione vi occupata, etiam si dicat, alium vi antea eiecit, aut iniuste eam possidere: secus autem de possidente sine vi, de quo nunc loquimur. Præterea, quando eumque diceretur, rem mobilem furto, aut per rapinam, fuisse occupatam ab eo,

Ad secundum.

Ad primū argum.

Prima conclusio.

qui

qui vnde dicitur est à possessione, iuberetur poni in sequestro, donec res examinaretur, iuberetur poni in sequestro à possessione, sufficientem cautionem daret, quod, si alienam esse, furtoque ablatam, comperitur, dominus illius indemnem omnino redderet.

DISPV. 723.

De mala fidei possessore rei alienæ titulo emptionis, aut quouis alio, quouisque ad restitutionem tenetur.

S Y M M A R I V M.

- 1. Possessor mala fidei rei, quam ad alium pertinere scit, ad quam restitutionem tenetur, quando res perseuerat, & ad quam quando res perit.
- 2. Emens aut accipiens rem alienam ex ignorantia crassa, quod esset aliena, ad eandem restitutionem tenetur.
- 3. Emens aut aliter possidere incipiens cum dubio, an res sit aliena, si postea comperitur alienam fuisse, ad totam restitutionem proximè dictam tenetur. Nisi animo id examinandi, ac restituendi, illam acciperet. Nam tunc minus restituere tenetur. Si comperitur non fuisse alienam, ad nullam restitutionem tenetur. Si facta diligentiâ, in aneas res dubias, pro quantitate dubij est pars restituenda. Quando dubiatur, ad quos ex multis pertinet, qualiter restituitio sit facienda.
- 4. Restituere nihilominus tenetur integram rem, qui dubius, an ad se pertineat, alterum spoliat illa, qui bona fide cepit rem possidere.
- 5. Occupans rem morte alicuius, aut aliaratione domino vacante, cum dubio, an ad se vel ad alium pertineat, quam diligentiam facere debeat, vt intelligatur, ad quem pertinet, & qualiter cum illo se gerere debeat, & manente postea dubio, diuidere cum illo eam debet pro dubij quantitate.
- 6. Qui alteri succedit in re, quam ille alius bona fide cepit possidere, estio tempore, quo ita succedit, dubium non habet, an ad alium pertineat, ad nullam restitutionem tenetur, sed solum ad faciendam morealem diligentiam, an verè ac certò ad illum alium pertineat.
- 7. Qui ignorantia crassa, quod res ad eum non pertinet, à quo illam accipit, illam accipit absque vilo dubio, cum tamen merito dubitare debuisset, tenetur postea inquirere, an verè ad alium pertineat, vt integre eam illi restituat: & remanente dubio, an aliena sit, tenetur partem illius restituere pro dubij quantitate.
- 8. Emens, aut accipiens à nuncijs, à famulis, à filijs, à militibus, & ab alijs suspectis, an res sit ipsorum, vel inde mandato aut permisso dominorum illam alienent, quouisque iudicandi sint, aut non sint, teneri restituere.

Deueniendo ad mala fidei possessorem titulo emptionis, aut quouis alio, iuxta modum quod ad mala fidei possessorem in principio disputationis 721. explicatis sequentes conclusionibus in hac disputatione sunt statuende.

Prima conclusio.

Prima conclusio.

A mala fidei illius possessor, siue res illa apud ipsum perseueret, siue apud alium. Corrupta autem, vel destructa, ea res, ad nihil aliud tenetur, quàm ad valorem illius, & ad fructus omnes vsque ad instantes detentionis illius ex illa perceptos, & quos insuper vsque ad id instantes percepisset dominus. Si quos fortè plures percepisset, si priuatus non fuisset possessione rei illius, & insuper tenetur domino rei ad omnem aliud lucrum cessans, & damnum emergens, si quod fortè in super illi cessauit, aut emerit, ex ea iniusta detentione illius rei.

Conclusio hæc quoad priorem illius partem probatur. Quoniam eo ipso, quod emptor mala fidei, aut quicunque alius mala fidei possessor rei alienæ, eam incipit mala fide possidere, iniuste illam detinet ergo tenetur domino illius, non solum ratione rei, sed etiam ratione iniuste acceptiois, seu iniuste detentionis, eaque de causa non solum restituere ei tenetur rem cum omnibus fructibus illius, sed etiam cum omni alio commodo, quod dominus rei fuisset insuper ex illa percepturus, & cum toto lucro cessante, aut damno emergente, si quod tale inde illi fuit subsequutum: eo quod horum omnium damnorum causa iniusta illi fuerit per tale iniustum rei illius detentionem: & quoniam res aliena detenta, domino fructificat, vbiunque illa sit. Dixi in eadè priori conclusionis parte, ad ea omnia teneri, etiam si res non perseueret apud talem mala fidei possidere incipientem, sed perseueret apud alium: quoniam eo ipso, quod ipse illam alienauit, fuit causa iniusta, quod dominus rei illius his omnibus emolumentis priuaretur. Quod si sua sponte eam non alienauit, sed ab alio clam aut vi ablata fuit, tunc causa nihilominus iniusta fuit eorum omnium damnorum, quatenus illam non restituit, quando potuit ac debuit. Quemadmodum furi etiam, si fortè illam ipsi vendidit, tenetur domino rei ad ea omnia vniuersim damna, quatenus illorum omnium fuit causa iniusta, illam surando, eamque ipsi vendendo. Quis autem præcipit tenetur, aut quatenus aut quouisque vnus quisque eorum tenetur, patet inferius, quando de concurrentibus cum iniuste accipientes, aut cum iniuste damnum dante, disputabimus.

Posterior verò pars conclusionis, quod scilicet corrupta res, & cept. probatur. Quoniam res solum quoadiu existit, fructificat domino suo: fructus verò, quoadiu sunt in potentia rei, non augent valorem illius, quin potius valor cuiusque rei fructificare estimatur attenda potentia, quam habet ad fructificandum: ergo ab instanti, quo res est corrupta, qui eam mala fide possidere cepit, solum tenetur ad valorem illius, & ad valorem fructuum ex ea re vsque ad id instantes perceptorum, atque ad lucrum cessans, & ad damnum emergens, domino rei ex eo, quod fuerit ita iniuste detenta, (cum quo lucro ei cessante, ac damno emergente, computa fructus, si quos plures ipse ex ea re vsque ad id instantes fuisset percepiturus) non nerò tenetur ad valorem fructuum, qui, si ea res incorrupta perseueraret, ex illa perciperetur. Quouique autem furi tenetur emptori eius rei de eudicione, quando emptor mala fide illam emit, Disputat. 380. fuit explicatum. Ioan. Medin. de restitutione. quaestio. 10. & de usur. quaestio. 4. ad tertium princ. vt Disputat. 330. restatum est, excipit ab hac, & à sequentibus conclusionibus, quando id, quod accipitur, est vsu consumptibile, recipiturque proinde functionem in genere suo, hoc est, soluitur sufficienter re alia, eiusdem speciei, iuxta ea quæ Disputat. 327. explanata sunt. Arbitrator enim, quando fur, dando alij huiusmodi res, quas furto acceperat, non manet impotens ad illas solvendum vero illarum domino, accipientem tunc eas ex iure comparare illarum dominum, nec

R teneri

teneri restituere illas priori domino, a quo fur illas accepserat furto. Contrarium tamen satis perspicue ostendimus Disp. 330. citata: neque est necesse, quia eo in loco dicta sunt, hoc loco repetere. Atque Medina ipse videtur se ipsum corrigere. q. 10. citata. §. vlt. primae partis illius questionis.
Secunda conclusio. Qui rem alienam emit, aut alio titulo accepit, ignorantia crassa, quod esset aliena, ita quod prudens arbitrio non excusetur a culpa theologica eam ita accipiendo, ad ea omnia tenetur, ad quae conclusione praecedente est explicatum teneri incipientem possidere rem alienam mala fide. Probatur, quoniam, ut ex dictis disputationibus praecedentibus, & Disputat. 63. liquet, iste talis possessor est mala fidei, ad restitutionemque tenetur, etiam ex parte iniustae acceptiois, ac retentionis iniustae.

Tertia conclusio.

Si a principio, quando aliquis emit, aut alio titulo possidere cepit, dubitavit, an ea res esset aliena, & postea constat alienam esse, tenetur ad restitutionem omnium, ad quae conclusione prima dicta sunt, teneri etiam, qui, sciens esse alienam, eam emit, aut alio titulo possidere eam cepit. Si vero de contrario postea constat, non fuisse alienam, ad nullam restitutionem tenetur. Quod si adhuc perseveret dubium, tenetur apponere possibilem moralem diligentiam, ut sciat, an aliena sit, si autem ea adhibita, aut nulla occurrente possibili, qua id sciri possit, adhuc dubium perseveret, tenetur restituere, non quidem totum, sed conclusionem prima est dictum, sed partem maiorem vel minorem pro quantitate dubij, ita quod si dubium sit aequale pro utraque parte, restituitur dimidium: si vero probabilis sit rem esse alienam, restituitur plus quam dimidium, eo plus, quo probabilis fuerit esse alienam: si autem sit minus probabilis alienam esse, restituitur minus, quam dimidium, pro dubij quantitate. Quod si solum dubitetur de aliquo in particulari, an res sit illius, tunc ei soli est faciendum restitutio. Si autem de multis in particulari dubitetur, ad quem illorum, vel num ad aliquem eorum pertineat; tunc, si certum sit ad illos pertinere, & ignoretur ad quem eorum, inter eos solos integre est res cum fructibus diuidenda, iuxta dubij quantitatem, ita quod maior pars proportionalis, pro dubij quantitate, ei restituatur, ad quem probabilis est eam pertinere, & minor rei, ad quem minus probabilis est eam pertinere. Si vero dubium sit, an ad possidentem vel ad illos pertineat, inter possidentem, & illos, erit similiter pro dubij quantitate diuidenda. Quod si dubitetur, an sit aliena, atque omnino ignoretur ad quem attineat in euentu, quod sit aliena, pars proportionalis, pro quantitate dubij, erit distributa pauperibus, aut infumenda in operibus pietatis pro anima illius, cuius forte fuerit. In quo euentu, si non erat aliena, ea satisfactio ad restitutionem attinebat, tanquam sua propria.

Quarta conclusio. Si quis rem alienam emit, aut alio titulo accepit, ignorantia crassa, quod esset aliena, ita quod prudens arbitrio non excusetur a culpa theologica eam ita accipiendo, ad ea omnia tenetur, ad quae conclusione praecedente est explicatum teneri incipientem possidere rem alienam mala fide. Probatur, quoniam, ut ex dictis disputationibus praecedentibus, & Disputat. 63. liquet, iste talis possessor est mala fidei, ad restitutionemque tenetur, etiam ex parte iniustae acceptiois, ac retentionis iniustae.

Quinta conclusio. Si quis rem alienam emit, aut alio titulo accepit, ignorantia crassa, quod esset aliena, ita quod prudens arbitrio non excusetur a culpa theologica eam ita accipiendo, ad ea omnia tenetur, ad quae conclusione praecedente est explicatum teneri incipientem possidere rem alienam mala fide. Probatur, quoniam, ut ex dictis disputationibus praecedentibus, & Disputat. 63. liquet, iste talis possessor est mala fidei, ad restitutionemque tenetur, etiam ex parte iniustae acceptiois, ac retentionis iniustae.

Secunda pars, quod scilicet, si competitur postea alienam non fuisse, ad nullam restitutionem tenetur, probatur. Quoniam, sicut peccaverit, eam cum illo dubio accipiendo animo sibi illam retinendi; quia tamen res vera aliena non erat, sed propria eius, qui iusto titulo ipsam in eum transtulit, utique dominium illius comparavit, ac proinde ad nullam restitutionem tenetur. Quod si, dubitans an esset eisdem tertij, illam accepisset, attamen, dato, quod illius tertij non esset, credens esse eam sibi tradentis, illam accepisset, ac proinde se in eo euentu comparat illius dominium, tunc, si postea comperitur, non fuisse quidem illius tertij, ceptum esse eiusdem alterius, iam, cum aduersus dominum illius non peccaverit contra iustitiam, neque iniustitiam, reitruerit, credo illi solum teneri ex parte rei acceptae, & non ex parte iniustae acceptiois, ac proinde illi non teneri, nisi quoad id, quod ex re illa, & ex fructibus illius, remanet, & quantum ex non existentibus locupletior fuerit effectus.

Litera vero cessantia, & ad damna rei domino emergentia, non tenetur, quippe cum nullam iniustitiam aduersus eum commisit, rem eo animo accipiendo. Quin potius rei dominus tenetur ei ad expensas, si quas cum ea re fecisset.

Secunda pars, quod scilicet, si competitur postea alienam non fuisse, ad nullam restitutionem tenetur, probatur. Quoniam, sicut peccaverit, eam cum illo dubio accipiendo animo sibi illam retinendi; quia tamen res vera aliena non erat, sed propria eius, qui iusto titulo ipsam in eum transtulit, utique dominium illius comparavit, ac proinde ad nullam restitutionem tenetur. Quod si, dubitans an esset eisdem tertij, illam accepisset, attamen, dato, quod illius tertij non esset, credens esse eam sibi tradentis, illam accepisset, ac proinde se in eo euentu comparat illius dominium, tunc, si postea comperitur, non fuisse quidem illius tertij, ceptum esse eiusdem alterius, iam, cum aduersus dominum illius non peccaverit contra iustitiam, neque iniustitiam, reitruerit, credo illi solum teneri ex parte rei acceptae, & non ex parte iniustae acceptiois, ac proinde illi non teneri, nisi quoad id, quod ex re illa, & ex fructibus illius, remanet, & quantum ex non existentibus locupletior fuerit effectus.

Tertia pars, quod scilicet, si perseveret dubium, & non occurrit alia diligentia, quae fieri possit, restituenda sit pars dumtaxat rei pro quantitate dubij eo modo, quo in ea explicatur, ut probetur, & simul explicetur, in quo euentu in ea loquamur, observandum est. Multis modis posse aliquem incipere possidere rem aliquam cum dubio an ad aliam rem aliam pertineat.

Primus, spolians alium possessione, in qua ille erat. Ut si quis, dubius an res, quam alius possidet, ad ipsum pertineat, credendoque probabiliter ad se pertinere, alium occulte, aut palam spoliet possessione, in qua erat, eamque rem sibi vsurpet. Res in hoc euentu non loquitur tertia pars nostrae conclusionis. Quoniam hic restituere tenetur rem totam antiquo possessori illius, quando non constat illum a principio mala fide ac incepisse rem illam possidere; eo quod, in dubio, melior sit conditio possidentis, in tegramque rem possit licite retinere, neque partem tenetur alteri tradere.

Secundus potest quis in dubio, an ad se, vel ad alium res pertineat, incipere illam possidere, non quidem spolians aliquem possessione illius, sed cum vacet morte alicuius, & dubitet, an ad se vel aliquem alium pertineat, eam occupando. Atque in hoc euentu, cum aqua sit conditio ipsius, & aliorum, de quibus est dubium, ad quem ipsorum pertineat, Disputat. 103. cum Victoria est dictum, unumquemque horum teneri inquirere, ad quem ea res pertineat, ut, comperito ad illum attinere, illi relinquatur, & teneri audire rationes aliorum. Quod si iudicem communi habeant, cui sint subiecti, aut ad quem cognoscere ea de re attineat, saltim ratione loci, in quo ea res est sita, utique coram illo ea de re est contendendum, standumque est supremae sententiae. Quod si principes, qui superiorem non recognoscunt, illi sint, inter quos est ea controversia, aut ad quos ibidem explicatum fuit, quomodo negotium esset peragendum. Dicitur praeterea, aut ad quos diligenter ac vltimum, vel inter principes, vel coram supremo iudice, examinata, ita ut nihil amplius occurrat, quod fiat ad examen, atque ad inquirendam ac deprehendendam veritatem, res maneat dubia, tunc diuidendam esse inter eos omnes, de quibus dubitatur, ad quem pertineat, pro dubij remanentis quantitate, aut aliter circa illam erit positus transactio pro dubij quantitate faciendae, seu potius amicable compolitio: eo quod aqua sit conditio

ditio eorum omnium pro eisdem debij quantitate. Atque neque de hoc euentu loquitur tertia pars nostra conclusionis, sed, quod in ea dicitur, faciendum similiter sit in hoc euentu.

Tertio potest quis incipere possidere dubitando, an res ad alium pertineat, ceterum succedendo in ea illi, qui bona fide illam possidebat, ut si illam ab eo emit, aut dono accepit, qui bona fide illam possidebat, vel si titulo hereditario ei in illa successit, qui similiter bona fide ea possidebat. Et nec in hoc euentu loquitur pars tertia nostrae conclusionis. Quoniam, licet hic, qui ita dubius rem possidere incipit, tenetur facere competentem moralem diligentiam, ut sciat, an ad alterum pertineat, interim tamen dum ilam habere non praetermittit, neque sibi omnino constet, ad alterum eam pertinere, tuta conscientia potest illam integram sibi retinere: quia successit in re illius, qui bona fide illam possidebat: & quemadmodum ille, si in ipso oriri inciperet hoc idem dubium, quod habet nunc in ea successit, ad nullam restitutionem tenetur, eo quod in dubio melior est conditio ipsius, qui bona fide cepit illam possidere neque ipse, qui cum suo dubio successit in re pleno anterioris rei illius possessoris, tenetur ad iuram restitutionem: neque hic dicendus est incepisse eam rem possidere mala fide, sed bona: eo quod tale dubium, sicut, si adueniret postea post inceptam possessionem, non efficeret illam maiore fidei possessionem, ita neque modo eam male fidei possessionem, efficit, idque propter bonam fidem possessoris anterioris, cui hic successit, & cuius possessionem continuit.

Quarto debique potest quis incipere possidere cum dubio, an res sit alterius, quia dubitat, an bona fide illam possideret, qui cum sibi tradidit, ut si erat persona suspecta; attenta qualitate rei & personae, atque in hoc euentu loquitur tertia pars nostrae conclusionis. Pro quantitate enim dubij, quod tunc habuit, aut debuit habere, & quantitate dubij, quod postea, facta moralis diligentia, manet, quod ille non fuerit possessor bona fidei, resque aliena sit, tenetur restituere partem maiorem, vel minorem, eo modo, quo in ea tertia parte conclusionis dictum est. Probatur autem ea pars ita explicata. Quoniam, licet in hoc euentu restituere proead dubio tenetur; eo quod mala fide accepit possidere, perseveretque adhuc dubium, an res sit aliena; quia tamen simul est dubium, an vera ad ipsum pertineat, qui in iure toto eam sibi tradentis successit; utique non tenetur plus restituere, quam pro quantitate dubij, quod in ipso remanet, an ad se eo iure toto pertineat, vel pertineat ad alterum; cum pars ea in parte sint ipse & ille alter.

Reliqua, quae in ea conclusione adduntur, probatione alia non indigent. Ex eo autem satis sunt perspicua, quoniam ea ratione servatur, quam maxime fieri potest, aequalitas, attenta exaltatione & conscientia rem illam tunc ipse possidentis, in eo que contenerent deberent omnes, de quorum interesse agitur, attento dubio, & statu rei, nisi irrationabiles esse viderique vellent.

Quarta conclusio. Qui ignorantia crassa emit, aut alio titulo possidere cepit rem, de qua merito dubitare debebat, an esset aliena, ad eandem tenetur, ad quae praecedente conclusione diximus teneri eum, qui, dubitans, an res esset aliena, eam possidenda cepit. Probatur haec conclusio, quoniam ignorantia illa crassa eum non excusat a culpa; incepitque inde mala fide possidere, perindeque reputatur, atque si cum dubio, an ea aliena esset, & quo dubio tunc habendo ea culpabilis ignorantia ipsum non excusat eam rem possidere incepisset.

Iuxta has quatuor conclusiones expendendum est in confessionibus, quousque restituere teneatur, qui emunt, aut alia ratione accipiunt, a mancipijs, a filiis familiaribus, & ab alijs suspectis personis, quando non sunt venisimiles coniecturae, quod id, quod vendunt, aut aliter tradunt, sit ipsorum, aut quod id fiat de voluntate eorum, quorum sunt tales res. Porro iudicandum est, utrum ignorantia eo modo id accipientis crassa sit, ita ut ipsum a theologica culpa non excuset, attenta qualitate personae, quoad simplicitatem, & quoad perspicacitatem ingenij. Multum etiam iuvat, an, qui emit, aut aliter accipit, sit timorata persona, qua, si suspicaretur in ea emptione, aut acceptione, culpam intenteuere, nulla ratione ei emeret, aut acciperet. In eisdem modis quippe persona nulla ratione praesumenda est ignorantia crassa, sed potius in ea est praesumenda probabilis ignorantia, quae excusat omnino ab iniusta acceptione, vel propter inadvertentiam, quae sapere non est in hominum potestate, vel quia non penetrabat has iuris subtilitates, quodque ea via iniuriam proximo inferret. Quando autem persona non est timorata, si nimia ruditas eam, arbitrio prudentis, non excusat a culpa, praesumenda esset ignorantia crassa, eo facilius, aut difficilius, quo circumstantiae concurrentes plus, aut minus, indicant, rem non esse eam tradentis, spectataque ruditate ac simplicitate, vel ingenij perspicacitate, eam accipientis.

DISPUT. 724.

Obligatio restituendi, quando formalis iniustitia anteceffit, tres partes distinguuntur. Et quousque sit restituendum in prima. Nempe, quando neque obligatio restituendi oritur ex eo, quod res aliena iniuste sit lasa, aut destructa, neque ex re, cuius dominium ad alium attinet.

§ VII. M. A. R. I. U. M.
1. Restituendi obligatio ex tribus generibus iniustitiae antecedentis.
2. Restituere qui tenetur ob moram tradendi debitum, quod ad creditorem nondum quoad dominium spectat, et restituere tenetur integrum debitum, & lucrum cessans ob eam moram.
3. Impiorum tamen & venditorum ob moram iniustam tradendi mercem, aut pretium non tenetur ad lucrum cessans, aut damnnum emergens extrinseca, sed solum ad intrinseca: tenentur tamen ad fructus extrinseca, aut vendita, percepti, & qui percipi poterunt tempore morae.

Iniustitiam circa res externas posse euenire variis modis, Disput. 680. est a nobis explicatum. Atque secunda restitutionis acceptio ac obligatio Disput. 714. & in calce Disputationis 717. explanata, quando ob iniustitiam circa res externas anteceffentem fieri debet, iniustitia illi, eos omnes modos comprehendenti, respondet. Quod vero ad rem praesentem attinet obligationem restituendi, quando iniustitia circa res externas anteceffit, in tres partes possumus distribuere. Prima est, quando iniustitia anteceffit, iniustitiam restituendo, quod ita alteri debetur, ut neque retentum sit, quod ad alterum quoad dominium spectat, neque quod de-

Quarta conclusio.

Tom. III. Pars Posterior. R. 2. becur

heur ratione damni dari. Exempla sunt, quando quis restituit pecuniam, aut rem aliam, quam mo tu accepit, postquam in mora intervenit...

Quod ad primam partem attinet, de qua sola est nobis sermo in hac disputatione, hanc possumus ita tuere regulam. Qui iniuste detinet, quod alteri ita debet, ut dominium illius nondum pertineat ad ere...

Ab hac tamen regula excipitur, quando emptor est in mora iniusta tradendi pretium venditori, aut venditor est in mora iniusta tradendi mercem emptori...

Restituendi obligatio quando resultat ex iniusta retentione rei, quae ad alterum quoad dominium iam spectat, varijs exemplis explicatur. Restituere quoque tenetur iniustus occupator, aut detentor rei, quae quoad dominium ad alterum attinebat...

A emptor accepta merce fuit in mora iniusta solvendi pretium, solum tenetur venditori ad fructus, quos ex re empta percipit, aut percipere potuit, & sua negligentia non percipit, toto eo tempore, quo in mora fuit solvendi pretium...

DISPUT. 725

Quousque sit restituendum, quando restitueri obligatio confurgit ex re iniuste usurpata, aut iniuste retenta, quae ad alterum quoad dominium spectat. Et num deducenda sint expensae cum ea factae...

Restituendi obligatio quando resultat ex iniusta retentione rei, quae ad alterum quoad dominium iam spectat, varijs exemplis explicatur. Restituere quoque tenetur iniustus occupator, aut detentor rei, quae quoad dominium ad alterum attinebat...

sufficienter restituatur tempore, quo minus valet, alia eiusdem bonitatis, lucrumque illud incrementi illius valoris pertinet ad iniustum detentorem...

- 10 Res iniuste detenta, si perijt, aut deterior est reddit, dum ita iniuste retinetur, neque constat, idem omnino rei illi similiter eventurum in potestate domini, restituenda illi esse integre...

Secunde huius partis obligationis restituendi est tribus, quas disputatione precedente distinximus, exempla sunt. Obligatio restituendi ob rem furto, aut rapina ablatam, vel per viuram...

Hac autem de re prima conclusio est. Quicumque iniustus usurpator, aut detentor rei ad alterum quoad dominium attinet, tenetur a puncto iniuste usurpationis, aut iniuste detentionis, restituere domino rei ea omnia, quae Disput. 723. conclusio...

prima, explanata sunt, idque propter ea, quae ibi dicta sunt. Neque haec conclusio alia explanatione aut probatione eget, consentientium c. graui de rest. spol. & alia iura...

Primum est circa fructus ex ea re perceptos, nempe nomine eorum intelligi, qui remanent deductis expensis in eis percipiendis rationabiliter factis, siue enim a possessore bonae fidei, siue a possessore rei mala fidei...

Secundum vero est circa fructus ex ea etiam re perceptos, quos tamen percepturus non fuisse dominus rei illius. Circa quos nobis non probatur opinio Couar. reg. peccat. par. 2. §. 6. nu. vlt. qui, cum non bibicum conveniat, hos etiam fructus restituendos esse domino rei, si existant, eo quod, si rei fructus sint, & non solius industria, dominium illorum ad rei dominum pertineat...

Prima conclusio.

neur illi ad illorum restitutionem. Quod itaque...

Secunda conclusio.

Dubium autem est, utrum fur, aut quicunque...

Tertia conclusio.

Tertia conclusio. Ego dominus rei consumptus...

A stitueret pretio, quod valebant, quando illas...

Quarta conclusio.

Quarta conclusio. Si fur, aut alius iniustus...

Dixi, si res erat de numero earum, quae...

E si fuerit pretio, quod valebant, quando illas...

Quin-

Quinta conclusio.

Quinta conclusio. Si res accreuit in valore...

Sexta conclusio.

Sexta conclusio. Quando res deterior est...

A restituendum in super, quod aestimabitur...

Septima conclusio.

Septima conclusio. Quando constat, rem...

C Non video posse esse dubium in posteriori...

Quod vero ad priorem partem attinet, communi...

justa occupatio aut detentio non præcessisset. Maxime autem aut hoc videri verum, quando res statim perijt, aut deterior est reddita, eo modo, quo in potestate domini peritura fuisset, aut deterior reddenda, vti per superuentum hostium, qui omnia diripiunt, res eo modo fuit ablata, quo ablata fuisset, si in potestate domini esset, aut si aliquis de nauis, que naufragij patebatur, aliquid est furatus animo sibi illud detinendi, & statim, ac illud accepit, eadē tempore in mari perijt eo modo, quo fuisset in nauis periturum. Aut eandem partem probabilem etiam esse, quando res ex intervallo eodem modo perijt, quo in potestate domini fuisset peritura. Contrariam etiam partem non improbabilem reputat de iustitia rigore. Atque idcirco optionē alij relinquat, vti vult quisque eam partem eligat, quam probabiliorem iudicauerit. Couar. verò. nu. i. citato absolute atque omnino amplectitur, non confurgere obligationem restituendi in foro conscientie, esto res post longum tempus eodem modo pereat penes interuentum illius detentorem, quo peritura erat apud suū dominum. Quoniam de iustitia rigore nullus tenetur ex parte iniuste acceptiois, nisi ad compensandum damnum, etiam lucri cessantis, quod ex iniusta acceptioe, aut ex iniusta detentioe, fuerit sequutum; & res dominum pereat, quando sine culpa alterius perijt, neque deductum fuit in pactum, aut dispositum, vti alteri periret: in re autem proposita constat, non teneri ex parte ipsius rei, que iam nō extat, quoad id, quod ex illa perijt, aut deterior est reddita. Quod si talis iniustus rei occupator, aut detentor, in foro exteriori condemnaretur, solvere integram rei valorem, neque ea sententia fundaretur in præsumptione, quod res in potestate domini nō fuisset similiter peritura, tunc ea condemnatio esset in penam iniuste acceptiois, aut retentionis, quæ pena locum in conscientie foro non haberet, nisi postquam per sententiam iniuriam passo fuisset adiudicata. Hac sententia mihi probatur, quam idcirco in nostra conclusione afferuit. Hoc loco obseruat, doctores, qui contrarium affirmat prioris partis nostre conclusionis, nō ea ratione ad id duci, quasi pro iniuria iniuste acceptiois, aut retentionis, sumpta præcisè ad damno dato, id sit restituendum nulla excepta sententia: sed duci ea ratione. Quod eo ipso, quod res fuit iniuste accepta, datum sit domino damnum valoris illius, neque vnquam fuerit illi redditum ac satisfactum. Nos autem dicimus, quod, cum dominus rei illius nunquam dominio illius fuerit spoliatus, sed semper apud ipsum manserit; & res domino pereat, quādo culpa alterius non perijt, neque alius fuit in pactum, aut iusta lege sancitum; illam perijt se domino, neque id damnum fuisse illi subsequutum ex iniusta detentioe; eo quod similiter domino perijt, esto, nūquam antecessisset ea iniusta detentio: quare negamus aliud damnum esse datum iniusta rei aliena occupatione aut detentioe, quam quod compertum fuerit illi adesse ipsa, vel factura rei illius, vel fructuum, vel alterius lucri cessantis, aut damni emergentis, ex ea iniusta rei illius occupatione aut detentioe.

12 Quod attinet ad expensas cum re mala fide occupata aut retenta, vt constat ex l. impensa. ff. de verb. sign. & sæpe in hoc tractatu cum Bart. l. in fundo. ff. de rei vend. & cum communi doctorum sententia est dictum, quodam sunt necessaria, quaedam vtilia, & quaedam voluntaria, seu voluptuaria. Necessaria sunt, que nisi fierent, periret, aut reddita esset deterior, res cū qua, aut circa quam, sunt factæ, vt sunt curare mancipia, quando in morbum incidunt, reficere domum, quæ minatur ruinam, & alia similes. Vtilia sunt, quæ vltiorem melioremque rem efficiunt, vt sunt plantare vtilē oliuetum, aut vincam vtilē,

Voluntaria, seu voluptuaria, sunt, quæ pulchriorē seu aptiorem efficiunt ad capiendam ex illa voluptatem, vt sunt vitidaria, pictura, & structura fontium, ad solam recreationem, & his similia. Hæc omnia constant ex l. impensa citata, consentanea cum multis doctorum sententia.

Hoc ita constituto, possessor malæ fidei extrahat repetitive in exteriori foro impensas necessarias factas in re aliena, vt Disp. 445. & 463. ostensum est. Excipitur, nisi fit fur, & fecerit expensas in alendo puero infante mancipio, quem furripuit: licet enim expensæ in illo alendo necessariæ sint, illas tamen non extrahit, sed omnino amittit, vt habetur l. ex ar. gento. ff. de condit. furt. & l. i. c. de infant. expolit. Quoad expensas vtilis est distinguendum, quoniā si cedunt in dominium eius, cuius est res, cui adherent, neque existere possunt separatæ ab ea re, vt est figura arte facti ex auro, aut ex argenteo alioque, tunc omnino amittitur domino rei, vt constat. l. ex argenti. ff. de condit. furt. Si vero extiterit possetur separatæ quo ad materiam, vt est edificium, aut sunt plantæ solo affixæ, tunc, si res, in qua factæ sunt, à principio cepit bona fide possideri, postea vero delinit esse bona fides, factæque sunt tales expensæ postquā fuit cognitum rem esse alienam, tunc permittitur tolli ab eo, qui illas fecit, & auferti, vt habetur l. Iulianus. §. ff. de rei vend. nisi dominus rei, in qua sunt factæ, velit solvere illarum estimationem, quantum valeret, quod extraheretur, postquā esset extracta. Si vero res, in qua factæ sunt, cepit à principio mala fide possideri, tunc expensæ omnino amittuntur domino rei. S. ex aduerso, instit. de rerum diuis. Quando autem expensæ factæ sunt in aliquo, quod ita fit affixum rei alienæ, vt non cedat in dominium eius, cuius est ea res, vt essent ianua, & fenestra, factæ & appositæ in aliena domo, lapis pretiosus affixus in alieno annulo, & alia eius similia, tunc permittuntur tolli sine læsione rei alienæ quo ad antiquum illius statum, quem habebat antequam tales sumptus in ea re aliena essent facti; & in hoc euentu intelligenda est l. domum. C. de rei vendicatione. Voluptuaria autem expensæ factæ in re mala fide possessa, omnino amittuntur, vt Disputatioibus citandis dictum est, & constat ex iuris citatis. Atque hæc quod ad forum exteriori attinet, addenda sunt dictis Disp. 455. & 467.

Vt verò optime obseruat Ioan. Medf. de rest. q. 6. & cum eo Couar. reg. peccatum. part. 2. §. 6. num. 3. hæc. quæ in exteriori foro de amissione expensarum in re aliena mala fide possessa dicta sunt, in penam sunt statuta, & neque habent locum, nisi post latam sententiam, aut quando obtinete domino rem suam cum melioramentis in ea ita effectis, exigenteque, qui ea effectis, expensas, aut valorem melioramentorum, repelleretur à domino eius rei exceptioe, quod ea amiserit, tanquam in re mala fide possessa, effecta. Quare, in foro conscientie, si ageretur de restituenda re, ante latam sententiam, & ante occupationem illius à proprio domino cum melioramentis, seu expensis detrahere posset mala fidei possessor, quantum res illa plus valet ex expensis, etiam voluptuariis, in ea factas. Vnde qui furatus esset mancipium infans, & in eo alendo aliquis expendisset, posset extrahere ex illo, & ex emolumentis, aut ex vfu illius, si aliquid tale pretio estimabile ex eo mancipio perceperit, aut percepturus fuisset dominus illius, nisi furto fuisset ablatus, quantum propriis donis cum eodem mancipio erat expensus. Et si quis furatus sit aurum, & ex illo annulum, aut aliud arte factum, confecit, satis est si restituit tantum emensæ auti æquæ boni, retinendo sibi id arte factum, quod plus ualet propter formam ex materia indutam.

Quousque sit restituendum, quando obligatio confluxit ex damno iniuste rebus aliorum externis dato.

SYMMARIVM.

- 1 Damnum in rebus externis qui iniuste dat, estimationem illius, & lucrum vltimus cessans, ac damnum emergens restituere tenetur.
- 2 Damnum datum in re, quæ ab alio erat destruenda iniuste, aut diripienda, integre est restituendum: itaque quod datum est in re, quæ erat peritura, quando de eo euentus erat ignoranti. Quando vero sicbatur periculum, non plus est restituendum, quam valeat constituta in eo periculo. Si tamen ab aliquo eripiat, & postea destruitur, aut consumatur, integre est restituenda.
- 3 Damnum qui iniuste dat, vltra estimationem damni, & lucri vltimus cessans, aut damni emergentis, non tenetur restituere fructus, qui ex ea re fuissent aliquo percipiendi.
- 4 Damnum in factis, & in alijs similibus rebus, estimationem, quam tunc valent, nec plus est restituendum, si que resellitur.
- 5 Damnum eueniens ex dilacione solutionis in tempore præfixo tenetur debitor creditori solvere, etiam si ab ipse sua culpa solutionem distulerit. Excipitur damnum extrinsecum cum ex eo quod pretium rei empta solutum non sit inter termino præfixo, esto potuerit. Et quando lethalis culpa interueniat ex culpabili dilacione solutionis.

Quando aliquis damnum iniuste dat, rem externam alterius destruendo, aut detentorem reddendo, vel aliqua alia ratione, restituere illi tenetur valorem totius damni ita iniuste dati. Quod si illi vltimus inde sequatur iactura, aliquid lucri cessantis, aut damni emergentis, id etiam totum restituere illi tenetur, quantum prudentis arbitrio hæc æstimabuntur. In his nullæ est difficultas, facileque ex eo huius, quod, qui damnum ita dat, est causa iniusta horum omnium: unde, cum is, qui causa est iniusta damni, seu iacturae proximi, teneatur ea omnia restituere, quorum ita est causa iniusta; consequens profecto est, vt, qui causa est iniusta damni in bonis externis proximi, ad restitutionem eorum, quæ dicta sunt, teneatur.

Sunt verò nonnulla circa hoc obseruanda. Primum est. Esto res, in qua damnum proximo datur, alia via domino ipsius esset peritura; qui tamen damnum in illa ei dat, tenetur integrum valorem illius restituere, ac si peritura non esset; saltem quando tempore damni dati non erat notitia de interitu illius futuro. Item, quando vnus præuenit damnum dando, quod alius iniuste erat in eadem re daturus, tenetur ad integram damni restitutionem, ac si alius non esset illud daturus. Ratio huius posterioris asserti est. Quoniam sicut ille alius, si id damnum iniuste dedit, teneatur integre illud restituere: ita, qui illum præuenit, idemque damnum dedit, tenetur integre illud restituere: tanquam integra, ac sola, iniusta causa totius eiusdem damni. Ratio verò prioris asserti est. Quoniam, quando non constat de interitu rei futuro, res illa in communi hominum estimatione valet, quantum valeret, si in interitu illi non immineret: sicut triticum, interitum diu de fertilitate anni superuentura, aut de ingenti illius copia, quæ mari asportatur, non constat, tantum va-

let, quantum valeret, si talis fertilitas, aut copia, quæ mari asportatur, non esset superuentura, vt Disp. 354. fuit ostensum: quare, qui damnum in re aliqua iniuste dat, interitum dum non est notitia de interitu illius futuri, sanè iniuste destruit integrum illius valorem, quem haberet, esto res non esset eadem interitura, eo quod valor cuiusque rei in hominum commercijs is est, quem res in communi hominum estimatione tunc habet; ac proinde id totum tenetur restituere, tanquam qui in eo toto iniuste læsit dominum rei illius iuxta statum, quem ea res tunc habebat. Quo loco obseruat discrimen inter furem, qui accipit rem, quæ in ipsius potestate est, eo modo perit, quo in potestate domini fuisset peritura, & inter eum, qui damnum dat in re, quæ paulo post erat peritura, id tamen ignorabatur. Quod furtum non destruit, fed manet domini, vbi cuique & apud quicumque ea sit, eaque de causa, quando iniusta acceptio neque fuit causa, neque occasio interitus eius rei, sed res, eo modo perit, quo apud dominum erat peritura, sanè domino perit, nullumque damnum re ipsa sequutum est domino tali iniusta acceptioe, aut detentioe, vt Disputacione precedente explicatum fuit. At verò is, qui iniuste damnum dat, destruit rem, illamque perire domino facit, ac proinde damnum infert domino in toto eo valore, quem tunc res habet, illum iniuste priuando, non solum possessione, sed etiam dominio eius, reque de causa, ratione rei iniuste destructæ, tenetur illi de iustitia ad integrum valorem, quem tempore, quo destructa fuit, habebat. Dixi in priori asserto, saltem quando tempore damni dati non erat notitia de interitu illius futuri: quoniam, si constat, aut rationabilis timor erat, rem breui damno perituram, sanè ea notitia multum minuit valorem eius rei apud id scientes, ac proinde danum iniuste in illa dans non tenebitur restituere maiorem valorem, quam res, existente ea notitia, sub eoque statu constituta, habebat. Quo fit, vt si aliquis destruat, quod vti tempore, aut incendio, vel abo euentu fortuito, breui credebatur periturum, imò & quod ab hostibus credebatur breui diripiendum, non plus teneatur restituere, quæ res sub ea scientia, atque in eo statu constituta, valeret: eo quod non minus damnum re ipsa in valore dederit. Secus autem res haberet, si quis animo sibi eam vti pandi liberaret ab interitu rem, quæ breui peritura credebatur, eamque consumeret, quando, post ita ab interitu liberata, multum valebat. Quia enim dominus illius, neque ex eo, quod res illa in eo discrimine fuerit constituta, neque ex eo, quod fuerit ita ab eodem discrimine liberata, amittit dominium illius, sanè maior ille valor, qui in ea eo ipso restituit, quod est periculo illo liberata, ad ipsum spectat, eaque de causa, qui tunc illam iniuste consumit, aut aliter destruit, damnum illi iniuste dat in toto eo valore, in quo toto est proinde illi restituenda, deducto, si quid creptori debetur pro opere, industria, aut periculo, cui se exposuit in ea ab interitu liberanda. Illud etiam obseruat, aliud esse anteuertere in damno iniuste dando, eum, à quo creditur rem eandem fore restituendam, aut qui eadem republica est, & ob id exigi ab illo poterat, aut, si non restitueret, sua culpa, & cum suo onere, id omittet; & aliud anteuertere hostes, qui de aliena republica sunt, & bellum, licet iniustum, ferunt de quibus credendum sit, nunquam restitueros, quæ diripiissent, aut damna iniusta, quæ desiderant: eaque de causa, quod diripiendum, aut destruendum erat per hos secundos, comprehendimus in priori asserto: de eo verò quod breui erat destruendum per illos alios primos, loquuti sumus in posteriori asserto.

Secundum est. Is, qui damnum dat, non tenetur restituere.

restituere fructus, qui ex re, quam destruxit, percipiendi essent in futurum, sed satisfacti restituendo rem quoad valorem, quem habebat quando illa destruxit. Hoc idem assertum à nobis fuit Disp. 723. in posteriori parte primæ conclusionis. Ratio autem illius hæc est: quoniam valor rei tempore, quo destruitur, aestimatur attentis fructibus, qui ex illa percipi possunt, & attentis usibus, commoditateque omnibus, que ex illa in futurum possunt percipi, ac proxime hæc omnia, ut sunt in potentia eius rei, proximiora, aut remotiora, ab actu, solvantur, dum iustus valor illius rei solvitur. Quo fit, ut, si alienam domum iniuste combustit, aut qui alienum equum iniuste in terfecit, quam dominus erat solutus locare, non teneatur restituere valorem domus, & in super valore pensionum, quæ ex illa erant percipiendæ, aut valorem equi, & stipendia quæ ex locatione illius erant percipiendæ, sed satis esse, si restituat eum domus, aut equi, valorem, quem tempore damni in eis dati habebant: quoniam componendo ad æqualitatem eum valorem, solvuntur eiusmodi pensiones ac stipendia, prout in potentia erant talis domus, aut equi. Quod si dominus domus, aut equi, potius velit rem suam, quam iustum illius valorem, sanè, quod iniuria re sua priuatur, spectat ad iniuriam, quam accepit, eritque ea iniuria puniendæ condigna, quia quantitate culpe id damnum iniuste interuentis, quia tamen damnum ea iniuria iniuste datum, ad æqualitatem pretio in isto rei, quæ iniuste fuit destructa, compensatur, consequens profectò est, ut, ante latam sententiam, qua is delinquens ad penam condemnatur pro culpa quantitate, non coniungatur maior obligatio restituendi, quam id iustum respectum. Illud tamen est obseruandum, si rei domino nõ restituatur statim valor rei destructæ, aut, esto ei statim restituatur, si nõ inueniat emptorem rei, vnde æquales fructus, & emolumenta, possit percipere, tunc, quædam enim ei dedit, tenetur illi vltieris ad id interesse lucrari cessantis, quantum prudentis arbitrio id lucrum cessans aestimabitur, attentis circumstantiis omnibus concurrentibus.

4. Tertium est. Oprimè diuum Thom. 2. 2. q. 62. ar. 4. ad primũ affirmasse, eum, qui femina, fatua, destruit, non teneri restituere, quantum dominus sperabat inde percipere, sed quantum aestimabantur in statu, in quo destructa fuerunt. Quomodo enim remota erant à fructu inde percipiendo, & quo pluribus subiacebant periculis, maioribusque adhuc sumptibus ac laboribus indigebant, eo minus valebant, nisi norique pretio venderentur, si dominus velit ea tradere; neque plus, qui illa destruxit, restituere tenetur, quam aestimarentur ac valeret, quando destructa fuerunt. Idem dicendum est de pullo equino, qui nunc valet triginta, & speratur post duos annos valiturus centum: si enim quis illum iniuste interficiat, quando solum valet triginta, non tenetur restituere nisi solum triginta.

Argumenta primũ.

Obijcit Sotus 4. de iust. q. 6. ar. 5. quod miser agricola rationaliter vellet potius expectare euentum fortunæ circa, sua fata, aut circa suum pullum, ac lucrum, quod ex lucraturum sperabat quam vendere illa pretio, quod secundum statum præsentem valebant: ergo plus illi est restituendum, quam ea valeant, quando destruantur: præsertim cum aliquis, propter maximam affectionem, quam circa aliquam rem suam habeat, possit carius illam vendere, augendo in pretio, quantum aestimabitur, se ipsam priuare re, quam adeo diligit, vt disputat. 3. fr. est dictum.

Secundũ.

Adde, si destruantur fata totius alicuius populi, vnde sequatur, illos postea premi egestate, multo plus esse illis restituendum propter graue id detrimentum, quod inde eis sequitur, quam esset valor

eorundem satorum quoad statum, in quo destructa sunt.

Propter hæc argumenta ait Sotus, quamuis doctrina diui Thom. vera sit, quando casu damnum infertur: scus tamen rem habere, quod de industria per iniuriam, remittente domino, destruitur. Secum autem videtur, Sotus pugare in hac doctrina. Vel enim, quando cum diuo Thoma consentit, si damnum casu detur, intelligit interueniente culpa theologica, quæ ad culpam sufficeret lethale, si quantitas damni esset magna, atque tunc sanè ad totam damni aestinationem tenebitur, ac si de industria illud dedisset. Vel intelligit, non interueniente culpa theologica, quæ sufficit in materia graui ad culpam lethalem, sed vel nulla interueniente culpa theologica, sed solum iuridica, vel interueniente culpa theologica veniali. Atque tunc ex sententia Soti. 4. de iust. q. 7. ar. 2. ad nullam vel ad modicam, restitutionem tenetur damni dati, etiam si peccati quoad valorem rei in statu, in quo fuit destructa. Dicendum vero est, doctrinam diui Thomæ absolutè atque vniuersim esse veram. Quod autem dominus rei destruxit, merito ægre ferat commutationem illam pretij iusti pro re sua destructa, ac tamen solum ad iniuriam illi illatam, quæ iuxta ea quæ disputat. 7. 1. explanata comprobataque fuerit, non est restituenda per iustitiam commutatiuam, sed puniendæ est per iustitiam vindictiuam, eo plus, quo maior fuerit culpa in damnum dante quo fit, vt, ante latam sententiam, nulla restituendi obligatio confurgat ex illo capite.

4. Eademque ratione neque obligatio restituendi ex eo capite confurgit, quod rei destructæ dominus esset multum affectus ad eam rem suam, nolletque illam vendere, aut aliter alienare. Quamuis etiam vendere posset rem suam, ad quam ita multum esset affectus, maior pretio, si esset, qui, simul cum re, emere ab eo vellet, quantum aestimaretur, ipsam à se alienare rem, quam tantopere diligat, nihilominus, quando non est, qui id emere velit, pretium vt pro eo dare, sanè, quod priuatur ea re iniuste, solum facit ad iniuriam incrementum, non vero vt per iustitiam commutatiuam debeat ea res maioris pretio compensari, quam illi ad illam non esset tanta affectio. Confirmari autem id potest, quoniam quando cogereur pretio iusto eam vendere, quia bonum publicum postulat, vt de po testate illius eriperetur, sanè necesse non esset, solui ei incrementum aliquod pro molestia, quam patere tur ex eo, quod ea re priuaretur: quoniam id pretio non est dignum, nisi comparatione eius, qui id ab eo emere vellet. Illud tamen est concedendum, ac affirmandum, quando ex damno dato sequeretur popululo, aut priuato alicui, cui id damnum esset datum, aliud alterius damnum, vt si ex magna satorum destructione cogereur postea emergere fructuum maiori pretio, quam aliquando fuisset emendum, tunc, qui pri mum damnum iniuste dedisset, tenetur restituere hoc aliud damnum: ex illo vltieris sequentem, tanquam causa iniusta huius etiam alterius damni, vt supra dictum est.

Ad primũ ergo argumentum Soti, concessio præcedente, neganda est consequentia: quoniam ea omnia faciunt quidem ad iniuriam incrementum, & vt delinquens maiori pena fit dignus non vero ad damni augmentum, & vt in conscientia ioro confurgat restituendi obligatio per iustitiam commutatiuam ante latam sententiam.

Ad secundum dicendum est, illa quoque facere ad iniuriam incrementum, & vt delinquens maiori pena fit dignus non vero, vt confurgat restituendi obligatio, nisi quando ex damno ita dato sequeretur, eos maiori pretio a porturos, aut emptos, tributum ob illius penuriam, quam aliquando fuisset valiturum: tunc enim, quia id etiam esset damnum iniuste da-

Ad primũ argum.

Ad secundũ argum.

stè datum, atque ex priori damno sequitur, id quod esse restitutum, vt dictum est.

Quartum est, quod diuus Thom. 2. 2. q. 62. ar. 4. ad secundum docet. Nempe debitorem, qui in mora est soluendi creditori, quod ei debet, teneri ei restituere lucrum illi cessans, aut damnum illi emergens, ob eam dilationem solutionis, quatenus detinendo iniuste solutionem debiti ultra terminum solutionis præfixi, causa illi esse iniusta talis lucri cessantis, aut damni emergentis. Obseruat verò diuus Thom. lucrum cessans nõ esse aestimandum, vt mercatori soluatur, quantum ipse lucrari ea pecunia sperabat, sed quantum prudentis arbitrio valebat illa spes. Sicut enim lata non valent, quantum ex eis colligi sperabatur, ita neque lucri spes valet, quantum lucri speratur, vt disputat. 3. 16. copiosè est explicatum, vbi simul est dictum, quoniam modo aestimari debeat. Hinc Ledesmus. 2. 4. q. 8. ar. 4. infert, nobiles, qui mercatorum pecunias longo tempore iniuste detinent, restituere eis teneri lucrum ea de causa illis cessans, neque aliter esse abfoluendum. Obserua tamè, quando pecunia debetur mercatoribus ex mercibus emptis, vt regulariter debent eis a nobilibus, & ab alijs, sicut ex mercibus, quæ nullis pariunt fructus, ipsi creditore venditis, tunc illos neque in exteriori neque in conscientia foro debere eiusmodi mercatoribus lucrum extrinsecè, esse cessans ex ea pecunia iniuste detenta, quale est, quod negotiando illa pecunia lucrari poterat, itaque ex pecuniari dispositione iuris ciuilibus circa contractũ emptionis & venditionis, contractus res haberet itando in solo iure naturali, vt disputat. 724. & 368. comprobatur est. Quare hunc euentum excipias ex doctrina diui Thom. Esto autem non esset sufficientissimum hoc caput, vnde nobiles exculantur à restitutione ratione lucri mercatoribus cessans ex pecunia ob merces credito emptas, non solutum in termino constituto, aut tempore congruo, quando nullo præfixi fuit terminus, ex multis tamen alijs capitibus iniquiter potest excusari. In primis, quoniam sæpe præsumendum esset, nullum lucrum illi esse cessante: quia aia sua pecunia, aut pecunia mutuo aliunde accepta, negotiati sunt. Deinde, quoniam mercator creditore vendentes nobilibus solent eis vendere multo carius, quam pecunia statim numerata, intelligiturque non in termino præfixo esse statim soluturos pretium. Multo quoque plus lucrantur vendendo illi in magna quantitate, quam si eis non venderent. Quare in conscientia, qui credito ex mercatoribus emerunt, cogendi non sunt restituere lucrum mercatoribus ex eo cessans, quod pretium eis non soluerit, vel in termino constituto, vel tempore congruo. Licet autem vrgendi in conscientia forum sint, vt non differant solutiones huiusmodi pecunia cum mercatorum damno, non tamen sunt facile damnandi culpe lethalis, quando dilatio non esset multum notabilis ac exorbitans propter ea, quæ proximè dicta sunt. Item Ledesmus subiungit, si debitor omnino nõ potuit soluere debitum in termino præfixo, restituere non teneri lucrum cessans, quoniam non peccauit, non soluendo, excusante illum impotentia: quando autem damnum absque vlla culpa est datum, non confurgit obligatio illud restituendi, quia neque ex parte rei acceptæ, neque ex parte iniuste acceptationis. Addit tamen, si potuit aliquo modo soluere, vendendo domum, aut alia sua bona, etiam cum maiori iactura sua propria, quam sit lucrum creditori cessans, teneri ad restitutionem talis lucri cessantis, si debitum tempore, quo tenebatur, non soluit: quoniam non potest iuste velle, se seruare indemnem cum iactura alterius, eaque de causa, si in eo euentu se vult seruare indemnem id esse debet cum onere ac proposito restituendi alteri lucrum, quod ex tali dilatione solutionis il-

li cessauit. Hæc verò lima indigent. In primis paulo antea dictum est, si debitum erat pretium rei emptæ minime fructifera, nullam contingere obligationem restituendi, etiam si iniuste peccatum interuenierit in dilatione solutionis pretij, nedum quando nullum interuenit peccatum, existante impotentia à culpa omnino. Deinde verò, quando debitum est ex mutuo, aut ex quocunque alio contractu, vel titulo, qui emptio non sit ac venditio, vt ius, qui in termino præfixo non soluit, tenetur in conscientia & in exteriori foro, creditori ad totum lucrum cessans, aut damnum illi emergens, esto is debitor absque vlla sua culpa non soluerit: non quidem ex parte rei acceptæ, neque ex parte iniuste acceptationis, sed ex contractu, pacto ve tacito, quo eo ipso, quod quis se alstringit, soluere aliquid in aliquo termino, si id non implicat, soluere aliquid in eueno termino, non in implerit, tenetur creditori ad totum lucrum ea de causa illi cessans, & ad damnum ei emergens, vt cum D. Tho. & cum communi doctorum sententia, Disp. 299. & 315. ostentum à nobis est.

DISPV. 727.

Num, qui impedit aliquem ab asequutione boni alicuius, teneatur id illi restituere.

SYMMARIVM.

1. In quibus modis dicatur quis habere ad aliquid.
2. Restituere non tenetur, qui abique vi ac fraude impedit alium ab asequutione eius boni, quod ei non debebatur, suadendo ei, si cuius voluntate conferre illud pendebat, vt illud ei non conferret, & aliquando merito potest id ita impediri.
3. Religiosis quousque prohibum suadere, ne legata suat ecclesiis in amicis, suadendo vt ipsi potius aut ipsi suat.
4. Restituere in eodem euentu non tenetur, etiamsi ex odio & praua intentione contra solam caritatem id effecit. Si tamen iniuste id impedit, non solum id, sed simul etiam totum aliud damnum datum tenetur restituere.
5. Si quis viendo iure suo noceat alteri, quamuis stando in solo iure naturali ad nihil ei teneatur, esto sinistra intentione, animo illi nocendi, id efficit, quousque tamen iure humano actio de dolo aduersus eum competat, vt desistat, & vt rem ad pristinum reducat statum.
6. Restituere tenetur, qui impedit ne aliquis consequeretur, quod sibi erat debitum in iniustitia, quantum id damnum aestimabitur, attentis iure, quod solus impeditus aut simul cum alijs habebat, & attendita certitudine, aut probabilitate, quod id aliquam consequatur fuisset.
7. Restituere tenetur, qui contruentione iuri, quod alius habet, vt recipiat, quod alij liberally dare ei voluerint, vel vt aliquis ipse faciat, illum impedit ab aliquo bono asequendo: solum tamen quantum id bonum, prout ad eum erat in illo statu, aestimabitur.

Circa damnum iniuste datum est consequenter examinandum, num, qui aliquem impedit à bono alicuius asequutione, quod licite consequi poterat, teneatur id illi restituere, tanquam qui damnum ea in parte illi dedit. Exemplum sunt. Deceuerat aliquis donare Petro aliquid, vel eum heredem instituerat, aut legatũ